

den förskräckliga

Fritänkaren

Nr. 71 Hösten 1998

Sjätte årgångens nummer 10.

Innehåll :

Lyckoresan, del 1	2
Shakespeare-debatten, del 15	3
Den rysliga resan till Ryssland - en rysare (del 3)	5
Samtidens två mest sympatiska engelska författare	7
Beethovens sonater, del 10	8
Verdis begravda opera	9
Europeisk turné, del 7	10
Några filmer	12
<i>Indien & Tibet :</i>	12
Astronomisk-astrologisk varning	12
Ödesresan, del 11	13
Expedition Tibet maj '97, del 15	14
Kineser om Kina	16
Kulturkalender, oktober-november 1998	18

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men ägnar sig även gärna åt religion, politik och resor i avsikten att pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituell världsbarometer.

Den beräknas utkomma med 10 nummer årligen på svenska samt 2 på engelska.

Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Detta är årgångens sista nummer, då nästa nummer inte kan utkomma förrän i Advent, som då introducerar den sjunde årgången.

Redaktion : Musikern C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 41461 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("*Fritänkaren*", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 200 kr (även i Danmark och Norge)
(i Finland: 150 mk)

Tvåårsprenumeration : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 16.10.1998

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany

68

Lyckoresan, del 1.

Det var inte med någon liten spänning jag såg fram emot ankomsten till Hamburg. Jag visste nämligen inte vad jag skulle tro. Hon hade sagt att hon skulle komma, men jag kunde inte tro på det. Man hade ju sina erfarenheter av kvinnors svikna löften. Redan mitt livs allra första träff med en dam blev ett fiasko emedan hon aldrig kom, emedan hon "inte visste varför hon inte hade kommit ihåg det".

Men Laila kom. Hon mötte mig vid spåret, som hon noggrant hade tagit reda på i förväg. Det var ett sällsamt lyckligt möte under de mest oromantiska tänkbara förhållanden. Hon var på väg från England och skulle ta Finnjetfärjan till Finland, och jag kom från Köpenhamn och skulle till Wien. Genom att hon hade kontakter i Hamburg kunde hon stanna till där och möta mig - om dock endast för någon timme. Mitt tåg till Budapest skulle ju gå halv nio.

Hamburg Hauptbahnhof är väl den sämsta mötesplatsen i Europa för en man och en kvinna, och inte heller finns där några inspirerande miljöer att söka sig avsides i. Det bästa som fanns att få var den hemska pizzabaren på det andra våningsplanet, där man åtminstone kunde få sig en tallrik spaghetti. Laila tog bara en kopp kaffe.

Vi hade så mycket att tala om. Därför blev det väldigt litet sagt till en början. Men så småningom kom vi i gång. Hon ville naturligtvis höra alla nyheter på en gång: alla mina senaste kontakter med Johannes, allt om mitt arbete i Göteborg, förlaget, tidningen, musiken och givetvis allt om den stora Shakespearedebatten.

I princip har hon också omfattat Marlowe-teorin, men för henne fattas det ännu många pusselbitar. I princip är hon, John Bede och jag överens om nu att beteckna Marlowe som den mest troliga kandidaten till Shakespeares författarskap, lord Stanley i andra hand och Shakespeare själv först i tredje. För mig fattas det i princip inga pusselbitar, fastän jag har en del invändningar mot Calvin Hoffman och ännu inte har kommit över David R. Williams' bok, fastän jag beställt den för 100 dagar sedan genom mitt Universitetsbibliotek. John Bede struntar i om det fattas pusselbitar. För honom är helhetsbilden klar, och det räcker.

Mera svävande på målet var jag beträffande Johannes. Jag siktade på att återvända till Himalaya i november och hoppades få träffa honom där och då, men egentligen var ingenting säkert. Han var mycket involverad med muslimerna i norr, hade varit över i Tadzjikistan och gjort allt vad han kunnat för att underblåsa det muslimska motståndet i Öst-Turkestan mot kineserna. Men han var inte optimistisk.

"Allt är amerikanernas fel," hade han meddelat senast. "Om Nixon inte förrått tibetanerna och börjat slicka kineserna i arslet, utan om amerikanerna i stället konsekvent backat Taiwan och fortsatt hjälpa Kham-guerillan mot kommunist-Kina, så hade Kina idag inte längre haft något kommunistparti, och Tibet hade kunnat vara självständigt. Men det är som Wei Jisheng säger: Det är bara för att amerikanerna hjälper och ger pengar åt kommunisterna som dessa fortfarande kan behärska sitt kinesiska kommunistimperium, men denna kontroll glider mer och mer ur deras händer på grund av andra omständigheter. Det stora hoppet nu är fackföreningsrörelsen."

Givetvis hade det genom hans engagemang i Kashmir-Turkestan inte blivit några nya bidrag på länge till vårt triangelnovellprojekt, och ej heller hade han ännu meddelat något om han alls kunde träffa mig i november.

Då tog hon mina händer i sina på bordet och sade: "Oberoende av honom, så skriver vi novellen."

Det bör nämnas att det aldrig har varit något förhållande mellan oss. Laila är ingen skönhet, och hon vill själv aldrig mer ha något förhållande med någon. Desto mera överraskande och intrycksfattat var hennes plötsliga och öppenhjärtliga intimitet.

Hon ville inte tala om sitt eget liv. Det har hon aldrig gjort. Hon lever sitt mycket självständiga och fria liv som egentligen ingen vet någonting om. Men vi har en annan mycket intim svaghet gemensamt: det här med glasögon. "I Finland tänker jag köpa 10 nya reservglasögon," bekände hon. Jag kom långt i lä av henne. Jag hade bara två glasögonpar med mig på min resa, och båda var egentligen undermåliga. Men man kunde ju förlora det ena.

Tiden gick snabbt under våra ganska vidlyftiga samtal. Min spaghetti åts upp, hennes kaffe tog slut, och tiden gick. Till slut måste vi skiljas från varandra och det ruffiga stället. Till slut frågade hon:

"Har du aldrig tid att leka?"

"Nej, jag har aldrig haft tid att leka," svarade jag ärligt.

"Det är viktigt att leka, nästan lika viktigt som att leva. Att leka är att unna sig livet. Den konsten tror jag aldrig du har kunnat, hur många konster du än kan."

Det var hennes avskedsord till mig. De gav mig någonting att tänka på.

(forts. i nästa nummer.)

Shakespeare-debatten, del 15.

Tre dramer av diktaren har alltid behandlats med tveksamhet och har till och med betvivlats vara av honom. *Timon av Athen*, *Perikles* och *Henrik VIII* skiljer sig i mycket väsentligt från hans normala jargonger och faller egentligen utanför ramen för hans dramatik: *Timon* är närmast ett filosofiskt drama och som sådant unikt i hans produktion; *Perikles* är varken en komedi eller en tragedi utan snarast en sorts revyliknande underhållningsföljetong av närmast skabrös art; och även *Henrik VIII* skiljer sig helt från alla de föregående krönikedramerna genom sin nästan dokumentära realism. Man har i alla dessa tre dramer trott att mycket inte kan ha varit skrivet av diktaren.

Vi påstår motsatsen. Det finns bara en scen i *Timon* som kan bringas i tvivelsmål. Det är akt 3 scen 5, scenen i senaten med Alkibiades och senatorerna, som verkar minst sagt påklistrad efteråt av någon klåpare. Vi har tidigare i andra sammanhang diskuterat *Timon*.

Perikles är ett märkligt mellandrama som inte hör hemma någonstans. Det uteslöts faktiskt ur *The First Folio*, den första utgåvan av de samlade dramerna 1623, men medtogs senare, då vissa scener omisskännligt bar diktarens genis stämpel, särskilt scenen med fiskarna. Dramat berättar den besynnerliga historien om hur prins Perikles av Tyrus friar till en skön prinsessa, som lever i incest med sin far. För att få henne måste Perikles lösa en omöjlig gåta, vars svar just är incestförhållandet, vilket svar Perikles gissar sig till, varpå prinsessans far så förfasar sig, att han inser att han måste döda Perikles just för att han gissat gåtans lösning, liksom han mördat alla de tidigare friarna för att de inte lyckades gissa gåtans lösning. Det är den gamla Turandot-historien om igen men i mera tillspetsad form. Perikles flyr för sitt liv, gör skeppsbrott och råkar ut för allehanda äventyr, tills han vinner en ny prinsessa, gifter sig med henne och får en dotter, men i förlossningen ombord på ett skepp och mitt i ett nytt skeppsbrott dör hans hustru, varpå hon begravs i havet i en kista. Denna kista driver i land hos en konung som kan konsten att uppväcka döda: han återför drottningen till livet, som blir tempelprästinna tills vidare.

Under tiden råkar den lilla flickan, genom skeppsbrottet skild från sin fader, ut för allehanda äventyr. Hon växer upp och tas som flicka om hand av en bordellmamma, som förgäves bjuder ut henne och försöker få henne kopplad: flickan är fullständigt omöjlig som sköka, då hon bara predikar dygd och får hela

bordellrörelsen att gå i bankrutt. Detta är spelets dramatiskt och psykologiskt intressantaste del.

Perikles själv är under tiden alldeles otröstlig utan hustru och dotter och låter skägg och hår växa i årtal, tills han en dag genom ett mirakel plötsligt återfår både drottning, dotter och förståndet med hela sitt gamla kungarike. Slutet gott allting gott.

Dramat är kort och en parentes i produktionen men en viktig felande länk: det är alldeles tydligt att diktaren här experimenterar med nya möjligheter sedan han tröttnat på de stora tragedierna och lämnat dem bakom sig. *Perikles* är i själva verket introduktionen till de slutliga sagospelen, som alla har samma form som *Perikles* men mera utvecklade: de mest omöjliga, svåra och tilltrasslade förvecklingar och olyckor vänds genom ödets outranssaklighet till ljus förlösning och triumf för den mänskliga lyckan.

Henrik VIII är nästan pedantiskt i sin exakta återgivning av hertigens av Buckingham, Katarinas av Aragonien och kardinal Wolseys fall. Spelet är mycket vidlyftigt, och egentligen händer ingenting: folk bara pratar och beklagar sig.

Emellertid är återgivningen av kardinal Wolsey av största intresse. Han är i själva verket en av diktarens största och mest imponerande gestalter. Man har svårt att tänka sig att denne maktlystne och korrumpierade kardinal kan ha varit så intressant i verkligheten.

Vi tar upp dessa dramer här även för att de bär tydliga Marlowe-markeringar. I *Perikles* finns en av de allra tydligaste: i akt 2 scen 2 paraderar sex friare till den sköna prinsessan Thaisa. Den fjärde friaren bär en brinnande fackla upp och ner med devisen: *Quod me alit, me extinguit*, ("Vad som håller mig brinnande förtär mig,") en variant av Marlowes valspråk *Quod nutrit me destruit*, eller som det står i sonett 73: *Consum'd with that which it was nourished by*. Även de skabrösa intrigerna i *Perikles* erinrar tydligt om Marlowe: liknande tendenser finns till exempel i Marlowes "Dido, drottning av Kartago". Inget av dramerna i Shakespeares namn erinrar så mycket om den unge och sexuellt frigjorde Marlowe som just *Perikles*.

Vi nämnde i förra numret att Marlowe troligen var den som stod bakom den stora teologiska pamflettstriden som gick under pseudonymen *Martin Marprelate* från Marlowes stad Canterbury. I dramerna som utgavs i Marlowes namn före hans fall förekom det mycket teologi. I Shakespearedramerna förekommer det nästan ingen sådan någonsin, utom först plötsligt i *Henrik VIII* i fallet kardinal Wolsey. Plötsligt talar denne diktare om Gud, vilket han aldrig gjort förut. Robert Greene, en av Marlowes kolleger, som påstås ha förtalat och förringat Shakespeare, synes ha haft någon beundran för Marlowe, då Greene öppet förklarade, att Marlowe hade en profetisk ande. Just en sådan profetisk ande besjälar hela *Henrik VIII* kanske mer än något annat av dramerna.

Shakespeare-kännaren Carl O. Nordling framkastade i denna debatt den åsikten, att diktaren till dramerna mycket väl även senare kan ha skrivit det verk, som utgavs i prästen Robert Burtons namn, det mycket vidlyftiga och lärda verket "*The Anatomy of Melancholy*". Vi menade att varken Shakespeare eller Stanley var troliga som författare till detta verk, medan det i stället faktiskt skulle kunna stämma in på Marlowe. Om Marlowe anonymt skrev pamfletterna i Martin Marprelates namn kan han också mycket väl ha skrivit "Melankolins anatomi" och använt Robert Burton som han använde William Shakespeare - han kunde ju aldrig mer skriva i sitt eget namn efter falskmyntarskandalen.

I relation till denna möjlighet kan man se karaktären kardinal Wolsey som en felande länk - en övergång till en ny fas i diktarens liv: han överger teatern för att återvända var han började: i teologin. Vi har tidigare gett Carl O. Nordling helt rätt i, att "*Melankolins anatomi*" passar stilmässigt och språkmässigt perfekt in som en naturlig fortsättning och utveckling av tankevärlden i dramerna, i synnerhet i

beaktande av gestaltningen av den allra sista dramatiska gestalten i diktarens produktion, den oförglömlige kardinal Wolsey i hans oerhörda fall från världslighet och makt till renaste andlighet.

Den rysliga resan till Ryssland - en rysare del 3.

Det första jag besökte i Petersburg var Dostojevskijs grav. Den ligger på begravningsplatsen vid Alexander Nevskij-klostret, där han ligger med åtskilliga andra författare och alla Rysslands främsta kompositörer i avdelningen mot söder. De ligger där alla i den prydligaste tänkbara rad: Tjajkovskij, Musorgskij, Cesar Cui, Borodin, Rimskij-Korsakov, Balakirev och mitt emot dem alla Glinka och Dargomyshkij. Tjajkovskijs grav är den ståtligaste, men Borodins är mera smakfull, Rimskij-Korsakovs är originellt rustik, medan Musorgskijs är ganska grovhuggen. Men den finaste av alla gravarna är Dostojevskijs, smakfull och opretentiös med ett ytterst realistiskt skulpturporträtt som hela nekropolens absoluta pärla. Det var som ett mycket kärt återseende med en i högsta grad levande man på hans egen hemmaplan.

Därefter gick jag hela Nevskij Prospekt i dess fulla längd fram till Amiralitetet. Det tog bara en dryg timme. Det konstaterades, att längs hela denna långa och breda underbara gata fanns inte en enda trottoarserving. Ett annat märkligt fenomen med Petersburg var, att denna för cyklister helt idealiska stad med stora avstånd och utan en enda kulle fanns det nästan inte en enda cyklist. Petersburg är således det förlovade landet för cykelhandlare och restaurangpionjärer med smak för uteserveringar som söker nya jungfruliga jaktmarker.

Min promenad gick sedan runt Vinterpalatset för att följa den Stora Nevan motströms. Vid blotta åsynen av Vinterpalatset förstod man varför Leningradborna med ens ville att deras stad åter skulle heta Sankt Petersburg. Allt gott och vackert med staden kom till under dess tid som Sankt Petersburg medan allt ont och fult kom att höra till Leningradtiden. Det var inget snack om saken. Leningrad kunde man lätt avstå ifrån och glömma, men aldrig Sankt Petersburg.

Jag följde sedan Sommarträdgården, känd från Tjajkovskijs magnifika och bästa opera "Spader dam", och Marsfältet ner till Kyrkan på Blodet, som nu var färdig-restaurerad men krävde inträde. Den ryska kyrkan är skild från staten och måste helt själv försörja sig och underhålla sina byggnader. Den enda kyrka jag gick in i denna dag var Kazankatedralen, som fortfarande mest bara var utställningshall och museum. Den hade varit museum för ateistisk propaganda men höll nu långsamt på att återomvandlas till kyrka.

Parken söder om Sommarträdgården hade ingen utgång, så där fick man irra omkring ett slag runt dammen och tennisbanorna tills man blev på det klara med att enda vägen ut var att återvända samma väg som man hade kommit för att sedan nå den stora Fontankakanalen och så komma ut på Nevskij Prospekt igen. Det regnade med jämna mellanrum under dagens lopp, så man borde ha tagit med sig ett paraply.

Efter återkomsten till hotellet tog jag och Nils in på ett kafé som var imponerande flott och rent där kaffe med god kaka kostade 7,60 rubler. Kaffet var gott, och fiket utgjorde det bästa tänkbara mellanmål. Nils var spiknykter efter att ha tillbringat natten på eskapader till okända kvarter med okänd spårvagn åt okänt håll och kommit hem på morgonsidan efter att ha talat och diskuterat med hela befolkningen och därefter sovit över hela frukosten. Att Petersburg har frestelser att erbjuda framgår av bara en sådan sak, som att det på vårt eget hotell förekommer ett helt klientel av stadigvarande fnask. Vår danska reseledare hade konstaterat att de var luder redan under sin förra gruppresa hit för tre veckor sedan.

Följande dag var det dags för Eremitaget. Det regnade och hade regnat hela natten och såg ut som om det skulle regna hela dagen. Detta var ju den underbara sommaren då det regnade varje dag så in i Norden och ofta i dagar i sträck och inte minst i Petersburg, där det fanns så mycket myggor, att till och med alla danskarna i vår grupp blev ordentligt myggbitna varje natt inne på hotellet. De nästan skröt varje morgon med hur rödprickiga de var och hur mycket de måste klia sig. De lysande regnprospekten infriades. Det regnade hela dagen. Det blev den bästa tänkbara inomhusdag.

Naturligtvis är Vinterpalatset med Eremitaget imponerande. Men vad gör de med detta fantastiska konstpalats, världens största, som byggdes av kejsarinnan Elisabet som tsarernas slott? Jo, man tjänar pengar på det. Man drar in 20,000 turister om dagen, som då vallas i grupper om normalt minst 20 personer, oftast mera utan gräns uppåt. Alla dessa tusentals turistgrupper har då var och en sin guide på sitt språk som krampaktigt måste skrika och förstöra sin röst för att göra sig hörd i oredan, överrösta andra guider på andra språk och behålla sitt jobb. Alla dessa tusentals turistgrupper går in i Vinterpalatset genom olika ingångar och gör sedan olika turer inom palatset. De kolliderar med andra grupper, det blir förvirring, enstaka lättförvirrade personer tappar bort sin grupp och hittar den aldrig mer, av dessa 20,000 människor i Vinterpalatset samtidigt uppkommer en olidligt tung och dålig luft samt värme, som gör att alla måste klä av sig mer och mer. Och det finns inga toaletter under hela kringvandringen. Närmaste toalett finns utanför utgången efter rundturen som tar tre timmar. I vissa salar och dörrar uppstår det köer, då ju ingen vill missa till exempel de två pyttesmå tavlorna av Leonardo da Vinci. De är ännu mindre än Mona Lisa, de är nästan miniatyrer, och vållar desto större köer och total förstoppning i hela turistgrupps-cirkulationssystemet. Flera grupper kan stå på kö i flera salar efter varandra för att få se dessa två pyttesmå tavlor och sedan raskt ryckas vidare bort ifrån dem av sina guider, som måste jäkta sina grupper vidare, då deras tid är skarpt begränsad. Där fanns någonstans någonting av Michelangelo, men jag fick aldrig veta vad eller var det fanns. Vi fick se Rembrandtsalarna men rycktes ifrån dem utan att någon fått se de finaste tavlorna, "Abraham offerar Isak" och "Danaë". Den ena efter den andra av danskarna i vår grupp började svettas, flämta, gå långsammare och långsammare, bli mer och mer vimmelkantiga och få det att gå runt i huvudet och stapplade slutligen halvdöda ut ur Vinterpalatset för att i hållregnet ge sig ut på sightseeingtur i båt på Nevan.

Ljuspunkten i denna cirkus, där vi som turister leddes som förslavade djur runt i manegen, var vår ryska guide Julia, som var utbildad guide i danska. Hon talade en utsökt danska. Man förstod varenda ord. Man förstod inte ett ord av vad alla de mumlande danska pensionärerna i vår grupp sludrade i skägget, men hennes danska var tydligare och klarare än rikssvenska. Det var en ständig underbar njutning att höra henne.

Därtill var hon mycket hjälpsam. Hon visste vart Nils och jag skulle gå i Petrogradskaja för att hitta Eino Hanskis olika barndomshem under andra världskriget fastän alla hans gator nu bytt namn, hon visste vart vi skulle gå för att hitta "Svenska huset" med att först leta oss fram till stadens enda gågata där svenska ambassaden och svenska kyrkan låg, och hon visste hur jag skulle leta mig fram till Dostojevskijs slutliga hem vid Vladimirkyrkan. Allt visste hon och hjälpte hon mig med. När danskarna droppat av och åkt ut för Nevan på sin regniga sightseeing från vattnet fick jag följa med den tomma bussen och henne tillbaka mot hotellet och stiga av vid gatan som ledde direkt mot Dostojevskijs hemkvarter, så notoriskt världsbekanta genom "Brott och straff".

Och det regnade. Hela Vladimirgatan var uppbruten, och man måste bitvis vada fram i lera ända fram till Vladimirska. Och det var som att vandra rakt in i Dostojevskijs värld för 135 år sedan. Sjabbiga kaféer, smutsig torghandel med

nyslaktade renrakade kycklingar vandrande från hand till hand, tiggare och invalider, eländiga fruktgummor och taskspelare, men så en detalj som Dostojevskij aldrig fick uppleva - saluförandet av bananer. Det var det enda som skarpt skilde den närvarande tiden från Dostojevskijs.

Bakom Vladimiriska har Dostojevskij fått en egen gata uppkallad efter sig, och där är han själv i början av allén som staty. Den är helt modern men ändå uttrycksfull och övertygande. Dock är det inte vid denna gata som hans hem ligger. Det ligger vid en liten tvärgränd och är ett alldeles vanligt och enkelt stenhus. Hela muséet uttrycker samma anspråkslösa renhet som graven.

Han flyttade in i denna bostad 1878 och levde där med sin familj under de sista 2-3 åren av sitt liv. Det var glädjande att se att han hade det så gott ställt under de sista åren. Bostaden var en rymlig femrummare, och den var mycket pietetsfullt återställd, så gott det gick, till vad den hade varit under hans tid. Där fanns hans skrivbord med skrivdon, hans tavlor på väggarna med Sixtinska madonnan och Getsemanedramat, där fanns hans cigarettask och fotografier av familjen på väggarna och mycket annat, som man samlat ihop i efterhand. I bostaden mitt emot fanns en permanent utställning över honom.

Av allt detta fick man ett mycket gott intryck av Dostojevskij som person. Vad han än skrev måste han ha varit något av en idealisk gentleman för ryska förhållanden, social, gästfri och familjekär, en sällsynt intellektuell begåvning som ställdes inför en ödets prövning av ohyggliga dimensioner och genom sitt författarskap lyckades vända den till en solskenshistoria trots allt. Han måste ha dött en lycklig man. Hans dödsmask vittnar om en nästan fullkomnad sinnesfrid, en man som utsatts för allt och klarat av allt.

Det fortsatte ännu regna i några timmar, men när danskarna steg i land från sin våta sightseeing på floden slutade det plötsligt regna, och under kvällen kom solen fram. Det blev en riktigt vacker kväll, och det var egentligen första gången vi fick se Petersburg i fullt solsken.

(forts. i nästa nummer.)

Samtidens två mest sympatiska engelska författare.

James Herriott är på sätt och vis en både idealisk författare och människa. Han berättar alltid om samma ämne, relationer mellan människor och djur i samband med djurens sjukdomar och kriser, men i detta ämne, som han som veterinär har ett helt långt livs djupa erfarenheter av, ryms så mycket mänsklighet och värme förenat med livserfarenhet och visdom av så ansenliga mått, att det räcker till i det oändliga och blir över. Man kan lugnt läsa om alla hans böcker och uppleva dem på nytt som om det var första gången. Han berättar ytterst koncist, så att man inte kan vara ouppmärksam en sekund - då kan hela historien genast bli obegriplig.

Gräddan av hans produktion är kanske hans egen utövning av enbart hundhistorier. De är 50 stycken men nästan alla oförglömliga. Här kommer det allra finaste av Herriotts författarskap fram: hur relationen till hunden förmår kalla fram det bästa hos människan. Alla Herriotts människor och djur i Yorkshire är enkla och elementära. Det är mest grova robusta bönder och ytterst vanliga hundar, men likväl förmår han hos dessa oansenliga hundar och människor trolla fram och observera finare och djupare mänskliga drag och nyanser än mången mästare med det mest stiliserade språk hos de mest komplicerade karaktärer. Herriott är så naturlig och därför så alltigenom frisk. Det är kanske hans unikaste särdrag i denna sjuka värld, där ingenting är som det borde vara och där Herriott är en av de få som lyckas påvisa hur enkelt ett helt naturligt liv egentligen är och borde vara.

Laurie Lee är redan en klassiker i engelsk litteratur. Hans mästerverk, den tidiga *Cider med Rosie*, en underbart idyllisk självbiografi från hans barndom ute på landet i Gloucestershire, rik på nyanser och den finaste känslighet, används allmänt i engelska skolor för undervisning i engelska språket. Det är språket som är hans stora styrka. Dessutom har han alltid något intressant att berätta, vare sig det gäller barndomsminnen eller hans många intressanta resor som vagabond och musikanter i främst Spanien och Mexico, Toscana, Holland eller Irland. Han reste till Spanien som helt ung utan pengar och tog sig liftande fram från by till by med sin violin medan det spanska inbördeskriget plötsligt bröt ut och fångade honom i en fälla. 15 år senare återvände han till sitt älskade Andalusien och fann det oförändrat. Han har även skrivit novellsamlingar av ovärderliga skönhetsvärden och minnesvärda observationer av ytterst personligt slag. Hans produktion är liten och överskådlig men desto mera fullödlig och läsvärd alltigenom.

Beethovens sonater, del 10.

Efter Waldsteinsonatens utomordentliga höjdpunkt som kronan på verket av all Beethovens fantastiska tekniska utvecklande av konsten att spela piano, i själva verket hans skapande av pianovirtuosen, kommer den 22-a sonaten inramlande av bara farten. Den är som ett capriccio, få av hans sonater är så genomgående klart improvisatoriska som denna, som bara har två satser. I synnerhet den andra satsen tilldrar sig vår bestående uppmärksamhet genom sin karaktär av *perpetuum mobile* i ett blixtrande genialiskt infall av sprudlande musikalisk fantasi som bubblar fram som en källa och rinner genom hela naturen som dess egen innersta livshemlighet i en ständigt vidgande och accelererande rännil av lycksaliga infall och berusande friskhet. Sonaten är liten och egentligen bara ett capriccio men ett av Beethovens mest bedårande infall.

Så kommer den väldiga *Appassionata* som en överväldigande motsats till Waldsteinsonatens klara och bländande ljusa klassicism. *Appassionata* är ett drama där mörkret dominerar. Blotta tonartsvalet anger sonatens karaktär: F-moll är alltid Beethovens val när han vill få fram sina mörkaste och mest demoniska sidor, som om det för honom var hopplöshetens tonart. (Jämför Chopins ballad i F-moll, den fjärde och sista.)

Första satsens utbrott av raserianfall i form av brutala ackordstaplar framhamrade i ursinne på det stackars pianot är egentligen Beethovens mest barbariska sonatsats. Melodin har han knyckt, det är en engelsk slagdänga, och den är inte ens vacker. Men mellan denna banala melodis tjatiga upprepningar med dess ackompanjemang av ständiga raseriutbrott förekommer det andra temat, som försiktigt visar en helt ny sida av Beethoven. Det är ett ytterst litet och enkelt tema som framläggs med expressionistisk delikatess. En mera minutiös precision krävs här än i den besläktade sonaten nr 17, "*Der Sturm*", som redan har visat liknande tendenser i sin första sats. Men här går han längre och visar att han är inne på helt nya och mycket spännande musikaliska banor.

Andra satsens behagliga variationer visar honom åter från hans mest klassiska sida, om dock mörkret ligger kvar. Man får en respit och invaggas nästan i illusionen om att han ska sansa sig och bli normal igen. Tydligen var raserianfallen övergående. Men man bedrar sig. Behagligheten avbryts brutalt av ett dissonansackord, och så är man hopplöst inne och på väg utför i en hänsynslös utförsbacke ner i den totala bottenlösa avgrunden av bara mörker utan ljus.

Denna häxdans betraktade Beethoven själv som sin bästa sonatsats. Han var själv besatt av den. Den är egentligen mycket enkel, den rör sig bara med fundamental harmonik, och temat är egentligen bara do-re-si-do, det absolut enklaste tänkbara.

Men det rullar på. Beethoven förser det med en frenetisk energi och en ornamentik av kosmiska dimensioner, och just temats fundamentalistiska enkelhet gör det så idealiskt att förse med de mest spännande tänkbara harmoniväxlingar. Man kommer inte ifrån det. Satsen är ett musikaliskt trumfäns för alla tider, en av musikhistoriens mest genialiska kompositioner, ett absolut måste för varje pianist och oförglömligt för evigt för varje lyssnare.

Så är också kompositören helt slut efter dess komponerande. Huvuddelen av sonaterna är producerade, han har utvecklat pianovirtuoskonsten till ett maximum non plus ultra, och det kommer att ta nästan fem år innan han börjar komponera en ny sonat igen.

(forts. i nästa nummer.)

Verdis begravda opera.

Den är tyvärr omöjlig att rekonstruera. Den torde ha varit hans kanske mest intressanta och dramatiska opera av alla, ty ingen opera lade han ner mera tid och arbete på.

Operan var "*Kung Lear*", och han började arbeta på den efter sitt Requiem. Under den långa tid, som han var tyst för världen, de tretton åren från 1873-86, och då världen trodde att han slog dank, brottades han i själva verket med sitt svåraste och mest ambitiösa verk.

Flera av hans vänner fick ta del av operan och utgjöt sig i entusiastiska ordalag över dess skönhet och dramatik. Men operan innebar också den värsta tillspetsningen av all Verdis självkritik. Till slut var han dock färdig med operan och reste då inkognito till Venedig. Den gamle Wagner befann sig där, och det var därför Verdi reste dit, för han ville äntligen träffa honom. På något sätt krävde han detta av sig själv, att han skulle sluta fred med den yttersta motståndaren, och att de skulle bli vänner, innan det var för sent. Men i det längsta drog han sig för mötet med den absolute ärkerivalen. Verdi var blyg och rädd som en tafatt bondpojke. Till slut, det var under karnevalen, lyckades han dock besegra sina yttersta hämningar och komplex och lyckades tvinga sig till att söka upp Wagner i hans hus. Han blev mottagen av en mycket bestört tjänarinna, som berättade att Wagner hade dött mindre än en timme tidigare - helt plötsligt utan förvarning.

Detta tog Verdi så hårt, och han belastade sig själv så hårt med skulden för detta, för sitt ultimata misslyckande med att försona sig med Wagner och att ens gå i land med att träffa honom, att han förkrossad gick hem och förstörde hela sin färdiga opera "*Kung Lear*" och svor att aldrig mera komponera en ton.

Och det märkliga är att han ångrade det aldrig senare, fastän Arrigo Boito fick honom att sätta i gång med att komponera både "*Othello*" och "*Falstaff*". På något sätt var det meningen, att Verdis största och mest ambitiösa opera aldrig skulle bli mera än en legend som symbol och uttryck för den allra största operamästarens högsta självkritik och egna frivilliga självbegränsningar.

Likväl finns det en legend att operan finns kvar någonstans, att Verdi sparade en kopia och gömde den som en överraskning åt en avlägsen framtid. Om denna opera någonsin upptäcks lär det bli den största sensationen i operahistorien.

Europeisk turné, del 7.

"Nå, musiken då? Känner du för att avrätta den också?" frågade jag doktor Sandy.

"Inte helt. Musiken kan i själva verket betraktas som det enda oantastliga filosofiska systemet, för musiken kan aldrig göra någon skada, så länge den förblir uppbyggd på sina tre egentliga beståndsdelar: melodi, harmoni och rytm. Så länge musiken består av dessa tre element, och nästan all musik gör det från det största oratorium till den tarvligaste lilla slagdänga, förblir den uppbygglig för människan. Däremot vill jag gärna göra processen kort med musikens stora farliga frestelse: överlägsenhet.

De flesta professionella musiker går i den fällan. När det vill sig riktigt illa kallas det för divalater. Men redan en enkel smörsångare kan gå i den fällan, att musiken förlämnar honom en mentalitet som i hans ögon skiljer honom från vanliga dödliga människor, så att han ser ner på dem mer eller mindre med förakt. När man träffar och talar med en musiker får man ofta den känslan att han har den förutfattade meningen att man är omusikalisk och därför värdelös som människa. Denna mentalitet leder också till att musiker ofta har mycket svårt för att öppna sig för folk. De kan rentav verka kärlekslösa."

"Jag har just läst en bok av Cyril Scott där han förfäktar den teorin att musikens makt är så oerhörd att den indirekt och omärkligt kan påverka världshistoriens gång. Vad tror du om det?"

"Det vet jag ingenting om, för jag är ingen musiker. Men det borde du veta någonting om. Vad tror du om saken?"

"Faktum är att åtminstone Händel, Beethoven och Wagner trodde sig och ville med sin musik påverka mänskligheten. Åtminstone Haydn, Chopin, Verdi och Sibelius har med sin musik haft inflytande över historiens gång vare sig de själva avsåg det eller inte."

"Så du menar att musiken kan ha den kraften?"

"Jo, men bara konstruktivt. Jag anser inte som Cyril Scott att musik kan ha en destruktiv påverkan på mänskligheten och historien."

"Likväl tutade Josua ner Jerikos murar."

"Det är inte bevisat."

"Nej, vi vet inte hur det gick till. Men på mig kan dålig musik ha en destruktiv verkan."

"Ja, men då är det dålig musik, och dålig musik är bara till för att försvinna."

"En sann musiker har talat."

Han var mycket nöjd med mig, och det bästa av allt var att vädret blev bättre. Under tisdagen klarnade det fullständigt, så att jag aldrig har upplevat Konstantinopel så vackert. När jag tog den stora strandpromenaden runt staden kunde man till och med se över Marmarasjön till den andra stranden. Staden hade aldrig varit mer till sin fördel, och åter framstod möjligheten att under en längre vistelse upptäcka det inre av Turkiet och hela nordkusten för mig som en oemotståndlig lockelse. Jag trivdes bra med turkarna och smälte bra in bland dem; men en sådan resa kunde bara företas under en senare och varmare årstid.

Även min vän Meyer understödde entusiastiskt dessa föresatser. Han hade under sex veckor rest omkring i Turkiet för att göra affärer för beräknade 500,000 kronor men hade nu i sin ficka som resultat orders för tre miljoner. Han kände och förstod Turkiet väl och prisade dess enorma möjligheter och framtidsutsikter. Det är ju ett så jättelikt land med 60 miljoner människor. Det enda han såg som en nackdel med Turkiet var den utbredda korruptionen, som han jämförde med Syditalien och Sydamerika.

Ett intressant förhållande i Turkiet är, att många turkar är mera rädda för muslimerna än för en ny militärdiktatur. En turk berättade, att varje gång militärerna tagit makten i det förflutna har han dragit en suck av lättnad, för det hade alltid betytt ordningens återställning. Det värsta som kunde hända Turkiet, menar många, vore om muslimerna tog makten. Så länge islam hålls utanför politiken kan Turkiet klara sig och fortsätta gå framåt mot väst och EU trots alla inbördeskrig med kurderna och den stora fattigdomen och efterblivenheten i de östra delarna av landet. Att Turkiet tillhör Europa tycks ända sedan Atatürks dagar på 20-30-talet ha varit en självklarhet för alla bildade turkar, och denna uppfattning och mentalitet bör uppmuntras emedan den är positiv.

Det återstår ännu mycket att säga om samtalen jag hade i Konstantinopel med doktor Sandy, Claude la Barre och andra, men de kommer väl fram så småningom allt eftersom de blir färdigt smultna under loppet av denna resebeskrivning.

Resan till Grekland och EU blev ett förintande bakslag: ingenting fungerade. Enligt tåginformationen i Istanbul skulle det enda tåget därifrån gå direkt till Thessaloniki och där vänta en timme innan det fortsatte till Athen. Jag förmodade att det innebar ett tågbyte i Thessaloniki. Det innebar mycket mer än så. I Istanbul visste man ingenting.

Förr gick det ett direkt tåg mellan Athen och Istanbul som man inte ens behövde stiga av från i Thessaloniki. Redan 1992 var detta trygga system avskaffat, och man måste byta tåg i Thessaloniki. Nu gick den turkiska vagnen inte längre än till den grekiska gränsen. Redan där måste man kliva av tåget och ta ett nytt expresståg eller invänta ett normaltåg i fem timmar. Att sitta där på Greklands yttersta järnvägsutpost i öster (i Pythion) mitt i snölandskapet med hot om dåligt väder och frysa i fem timmar var det ju ingen som ville göra frivilligt, så de som inte ville betala extra för expresståget satt helt sonika kvar i det turkiska tåget och åkte tillbaka till Konstantinopel i protest - en amerikanska med sin pojkvän gjorde faktiskt detta. I Pythion lovade stinsen att man med expresståget skulle hinna i tid till ett nattåg från Thessaloniki till Athen.

Expresståget kom fram till Thessaloniki halv 12. Det sista Athentågets avgångstid var 11.15. Det stod kvar, men det var ett sovvagns- och liggvagnståg, och det var proppfullt. Lika många människor stod utanför tågat utan plats och trängdes som inne ombord på tåget. Det fanns ingen plats ledig för oss Istanbulresenärer.

Vi hade då rest 16 timmar utan mat, (på tåget kunde man bara ha torrskaffning,) och nästa tåg till Athen gick klockan 7 på morgonen. De sju kallaste nattimmarna måste man således tillbringa på stationen. Från denna blev man utelåst klockan 02.00. Mycket stimulerande! Vilken service! Vilken enastående hjärtlighet mot resenärerna! - När jag vänligt ställde en anställd personalmedlem den försiktiga frågan om han kunde engelska svarade han bestämt: "No!"

Detta råkade ännu till vara Greklands nationaldag. Skandalresan var utan gränser. Det var inte ens roligt längre att vara i Europa. Man hade hellre stannat i Asien.

Resan vidare till Athen blev inte mycket bättre: snöstorm hela vägen. Efter att ha frusit en hel natt sittande på stationen i Thessaloniki fick man det utomordentliga nöjet att få skåda enbart snödrivor hela vägen till Athen.

Det snöade till och med i Athen.

(forts. i nästa nummer.)

Några filmer.

Den svenska filmen *"Petri tårar"* sågades av kritikerna, skälldes ut av tidningarna, sveks av publiken och skrotades hänsynslöst som kalkon bara för att den var annorlunda och inte hörde hemma i något fack. Skam över Sverige. För en gångs skull lyckas Sverige göra en film som inte är tråkig, som sprakar av levande fantasi, som lyckas levandegöra en historisk forntid, och som därtill är både rolig, originell och en fest för ögat. Det må vara hänt att Carl-Einar Häckner har sina begränsningar som skådespelare, men den sköna italienskan Izabella Scorupco mer än uppvägde hans brister med sin egen utsökta pantomimkonst och sin sköna uppenbarelse. Varför får inte svenskar ha hjärta och fantasi ens på film?

En annan film som sågades och utskälldes av kritiker och media var den amerikanska thrillern *"Det perfekta brottet"*, (*"Murder 101"*,) en mycket snillrik historia om en lärare i kriminologi som utmanar sina elever att i uppsatsform framlägga ett perfekt brott, varpå ett sådant äger rum i verkligheten på en av eleverna. Där börjar det. Den mycket intrikata intrigen, som dock är mera logisk och trovärdig än artificiella konstmord typ Agatha Christie, leder till flera mord, som alla tycks arrangerade för att utpeka läraren som den skyldige, och så vidare, fram till en genialisk upplösning med frid och fröjd och happy end och allt vad man vill. Varför görs inte fler sådana thrillers, som inte bara fördummar genom blodslask, utan som genom energisk intelligens faktiskt får åskådarna att tänka till och fundera?

I Italien fick jag det stora nöjet att få se Peter Weirs första film, *"Picnic at Hanging Rock"*, en film som sällan visats i Sverige. För mig är den en av de vackraste filmer som någonsin gjorts. Fastän Peter Weir senare gjort den ena fantastiska filmen efter den andra har han, liksom Orson Welles, aldrig lyckats överträffa sin debut. Allt är förtrollande med denna film: det bländande vackra fotot, den suggestiva musiken, den gränslösa fantasin, den täta mystiken, den förkrossande tragedin, och framför allt universaliseringen av denna ytterst märkvärdiga händelse i verkligheten år 1900, då tre skolflickor med lärare spårlöst försvann under en picknick vid det pittoreska men skrämmande berget Hanging Rock i Victoria, Australien. Mysteriet har aldrig lösts. Emellertid har Peter Weir med sin film maximerat alla incidentens mänskliga och dramatiska ingredienser, så att man kan ana ett både mänskligt och metafysiskt drama: den grymma rektorns förföljelse av flickan Sarah som inte längre kan betala för sig i samband med flickan Mirandas, Sarahs bästa väninna, insikter och omedvetna förståelse för den kommande tragedin och hennes (med sina två väninnors och lärarens) mycket gåtfulla och kvinnliga reaktion däremot, genom att omedvetet ingå i ett slags drömvärld och försvinna. Man kan bara ana det verkliga dramat, som förblir ogenomträngligt i sin fullkomliga och nästan förbjudande mystik.

Astronomisk-astrologisk varning

Den första veckan i maj år 2000 inträffar ett fenomen som inte har förekommit på 6000 år: från Jorden sett står Solen, Månen, Merkurius, Venus, Mars, Jupiter och Saturnus i konjunktion med varandra i Oxens tecken. När en liknande konjunktion inträffade för 6000 år sedan inträffade den s.k. Syndafloden, före vilken man inte har några rester kvar av föregående civilisationer, utom Sfinxen och Pyramiderna, som kan vara 10,000 år gamla, enligt de senaste forskarrönen. Säkraste stället att befinna sig på under denna konjunktion lär enligt vissa experter vara Kailas-området i Himalaya.

Ödesresan, del 11.

Men efter Barauni vid tiotiden följande dag förbättrades förhållandena drastiskt och livet blev som en omvänd hand. Det var som om alla passagerare bara skingrades för vinden, och snart fick jag en hel ledig kupé för mig själv. Till råga på allt blev jag ytterst vänligt omhändertagen av en konduktör - jag behövde bara betala 100 rupier extra, som han och hans medkonduktör skulle dela, så skulle de sköta resten. Troligen hade min sannsaga om mardrömsresan från Kathgodam gjort intryck på dem, och de hade ju själva sett hur jag suttit som en fällkniv på golvet hela natten.

Tåget kom fram till New Jaipalguri klockan halv åtta på kvällen - precis 48 timmar efter min avfärd från Kathgodam och 25 timmar efter avresan från Lucknow. Strax före 5 kunde jag i skymningen urskilja hur Kanjenjunga strålade i kvällssolen - berget fanns kvar, och hon hälsade mig välkommen tillbaka. Det kändes plötsligt som att komma hem, och momentet blev oerhört känslomättat. Hon bara glänste och glödde på avstånd i solnedgången tillräckligt mycket för att skymta innan det blev för mörkt, men det var ett tillräckligt överväldigande mottagande som det var. Det kunde inte bli bättre. Det var plåster direkt för hela resan, för hela fotkrisen och för hela mardrömsresan från Kathgodam. Indien höll ändå stilen.

Att ta sig till Darjeeling efter mörkret på kvällen var givetvis inte att tänka på. Jag hade turen att få ett "*Retiring Room*" på järnvägsstationen för bara 30 rupier (7:50 kronor) vilket räddade natten. Jag skulle få sova i en säng och kunna tvätta mig ordentligt, och det var allt som behövdes för att jag tidigt nästa morgon skulle kunna resa upp till och möta min indiska brud Darjeeling.

Två av mina fyra rumskamrater i Siliguri kom från Guwahati, och jag informerade mig noga genom dem om förhållandena där. De bekräftade den oerhörda svårigheten för utlänningar att ta sig dit, om de ville göra det lagligt, och de avrådde mig från att göra det olagligt.

Onsdagen den 5 november var idealisk för en tripp upp till Darjeeling. Vädret var perfekt, och jag gav mig iväg klockan 8 efter frukost på stationen. För en gångs skull var jag i Siliguri i tid för att kunna ta det lilla tåget upp till Darjeeling, men tyvärr gick det inte denna dag på grund av lokalt jordskred. Men hela vägen upp såg järnvägen hel och väl bibehållen ut, det är en av Darjeelings största turistattraktioner och troligen den förnämligaste smalspåriga järnvägen i världen när det gäller utsikt och naturskönhetsupplevelser och är den näst högsta i världen efter linjen från Cuzco i Peru. Två tåg går dagligen från respektive Siliguri och Darjeeling, de möts på halva vägen, den 8 mil långa resan tar 9 timmar, men ibland går det två tåg om morgonen från Darjeeling, om passagerarna flockas. Det var under denna lilla höga järnvägsresa som moder Teresa av Calcutta fick idén till att starta sin filantropiska rörelse "*The Missionaries of Charity*".

Min första dag i Darjeeling blev som alltid omtumlande. Först var det ankomstceremonierna. Som vanligt ville ett kluster av folk hjälpa mig till rätt hotell, det vill säga ett hotell som kunde ge dem provision för att de förde dit kunder. Fåfängt som vanligt förfäktade jag att jag visste vart jag hade att ta vägen. Jag ville först pröva mitt fina tibetanska hotell Dekeling, varför de noggrant förde mig till Dekeling. Där hade emellertid priserna trissats upp, så att ett enkelrum med 20% rabatt (för en gammal kund som jag) inte kostade mindre än 440 rupier (100 kronor), vilket är dyrt för Indien och bortom min budget. Alltså förde de mig till billigare hotell, först Janta, där det kostade 150, och sedan Imperial, där jag hade fått ett rum för 100, men det hotellet hade TV på rummet, vilket var den sista lyx jag ville ha. Jag lovade att tänka på saken och kanske återkomma, och så var jag äntligen fri att på egen hand söka mig hem till gamla Shamrock. På vägen dit nästan snubblade jag över min gamle hotellvärd på Timber Lodge, varför jag måste stanna och hälsa på honom, varpå han

visade mig ett rum, och sedan blev jag där. Artigheten förbjöd mig att komma fram till Shamrock. Mitt rum blev mot gatan med utsikt över Posthuset och Kanjenjunga från en liten pryddlig balkong, och priset var bara 100 utan TV och all annan onödig lyx. Det var bara att nöja sig.

Just denna dag hade filmen "Sju år i Tibet" premiär i Darjeeling med Brad Pitt i huvudrollen. Jean Jacques Annaud, känd från ett flertal fina filmer och främst "Björnen", hade gjort den och lyckats bra med ämnet. Sanningen är koncist berättad med stor enkelhet och stramhet, alla skådespelare gör goda insatser, och regissören har lagt ner stor omsorg på att få fram äktheten hos karaktärerna. Bäst är emellertid pojken som spelar Dalai Lama. John Williams har lyckats bra med musiken, som ger en försynt känsla av fromhet inför historien, och resultatet som helhet är djupt gripande och oförglömligt. Regissören får väl fram huvudpersonens arrogans och intressanta utveckling till en mera ödmjuk karaktär, hans vän Peter Aufschneiter, som stannar kvar och gifter sig med en tibetanska, gör båda ypperliga roller, liksom förrädaren bland ministrarna, Dalai Lamas moder och många andra. Filmen borde ses av alla, då den ger en ypperlig och autentisk helhetsbild av den tibetanska tragedin. Detta är kanske filmens stora mening och mission i världen, att kunna upplysa en bred publik om vad som faktiskt hände.

Det kändes absolut rätt att se denna film just i Darjeeling i denna metropol och hjärtpunkt för tibetanska, nepalesiska, indiska, bengaliska och västerländska kulturupplevelser. Filmen har ganska mycket humor, och det hördes ganska många hjärtliga skratt från den lilla publiken i den lilla fullproppade biografen - filmduken var en videoskärm. Stämningen i salen var som från en gammal kvarters- eller landsortsbiograf från 20-talet med gråtande barn, toalett med ingång direkt från salen, bänkar och stolar i stället för fåtöljer och plysch, och mitt i föreställningen ett strömavbrott. Den gammalmodiga biotrivseln var fullkomlig.

På kvällen intog jag en festmiddag på mitt gamla älskade praktställe Orient, där den gamle restaurangvärden höll stilen i perfekt hovmästarroll: han gjorde inte en min om att han kände igen mig, men när jag påminde honom sken han upp som en sol: "Så du har kommit tillbaka för att söka upp mig och vårt gamla Darjeeling."

Följande morgon gick jag upp till promenaden mot norr förbi the Mall för att se soluppgången. Det var ett nästan lika förträffligt ställe som Tiger Hill, men i stället för att trängas med 500 bengaliska turister hade man bara ett litet utvalt sällskap av 5-6 personer, av vilka en förevigade soluppgångens skönhet och färger på ett ritblock. Som pricken på i-et kom det en munk från den japanska Fredspagoden slående på sin tempeltrumma och sjungande sin fredsmorgonbön för hela Darjeeling. Efter denna mer än lämpliga inledning på en skön dag var det bara att gå vidare ner till den väntande bussen till Gangtok.

(forts. i nästa nummer.)

Expedition Tibet maj '97 del 15.

28.5. Morgonen var till en början klar när vi färdades vidare över vidderna söder om Brahmaputra. Vi passerade den magnifika sjön Paiku Tso, men sedan började åter molnen hopa sig, och tyvärr fick vi inte mer än sporadiska skymtar av Shishabangma, den sista av topparna över 8000 meter som bestegs, då den hamnade inom ockupationsmakten Kinas gränser och kineserna vägrade låta någon bestiga den förrän de kunde göra det själva - kollektivt. Vädret blev allt dystrare när vi passerade två dystra kinesiska kontrollstationer som krävde pengar av oss och vi kom fram till Tingri, där vi skulle ha kunnat få se Mount Everest, vilket omöjliggjordes av de mörka molnen, som snart övergick till fullständig mulenhet.

Längs med dalen mot öster vi sedan följde kunde vi observera tjugtals med klosterruiner förstörda av kineserna. Slutligen kom vi fram till Shegar, en förtjusande liten tibetansk stad och distriktets huvudstad, som påminde mycket om Gyangtse. Den hade ett magnifikt kloster klättrande upp för en bergssida, men tyvärr kom vi för sent fram för att kunna fotografera det med framgång. Visserligen blev det plötsligt vackert väder, men klostret låg öster om berget och föll helt i molnskugga. Detta kloster påminde mycket om både Gyangtse, dess fort och kloster, och Yambulakang i sin himmelssträvande arkitektur utan motstycke. Tyvärr hade dock även detta kloster förstörts mycket av kineserna och påminde även om Ganden i sin förstörelse, som blev desto mera uppenbar ju högre upp man kom. Det hade börjat byggas upp igen 1985, och dess centrala stora heliga Buddhafigur var bara två år gammal.

Följande morgon, när morgonsolen föll på klostret, kunde man bättre fotografera klostret, då det som mest framträdde till sin fördel.

29.5. Dagens etapp blev bara 99 kilometer från det oförlikneliga Shegar till klostret Rombuk, världens högst belägna kloster (4990 meter) i omedelbar närhet av Mount Everest. Vägen gick över ett grandios pass, Pang La på 5200 meter, där vi hann få en praktfull skymt av Mount Everest innan molnen blev för påträngande. Vi följde sedan dalen upp mot Zemukh, som var översållad av förstörda kloster. Jag har aldrig sett så mycket förstörda kloster i Tibet som i detta område söder om Brahmaputra. Efter Zemukh vidtog den trånga dalen upp mot Rombuk, varvid molnen ständigt skockades allt tätare. Vi passerade en strandad tysk haverist med dam, vars chaufför parkerat deras bil mycket lämpligt mitt på den enfiliga vägen med motorhuven uppe. Tysken var mycket frustrerad. Han hade köpt sin resa i Lhasa, fått en dålig chaufför med en ännu sämre bil och dito guide och hade redan försenats fyra dagar. När vi lunchade i gröngräset hann detta tyska sällskap upp oss, varpå tysken genast uppsökte Dawa och bad om att få slå följe med oss. Detta var givetvis omöjligt, trots tyskens hjärtknipande situation. Han förklarade, att chauffören behövde reparera bilen varannan kilometer, och för varje 500 meter somnade han vid ratten. "*Das ist ja schrecklich,*" menade jag, men tysken invände genast: "*Nein, es ist eine Katastrophe!*" Hela min Tibetresa är en katastrof!" Och han fick åka vidare på sitt eget öde med sin dam, sin misslyckade guide och sin sovande chaufför, som åtminstone kunde reparera bilen varannan kilometer.

När dessa tyskar omsider kom fram till Rombuk hade de den stora turen att få det sista gästrummet. Emellertid var det omöblerat med stengolv. Efter många om och men fick de *en* säng in i rummet men utan madrass. Under dessa trista förhållanden intog de sin från Tyskland medhavda mat. Allt hade gått fel för dem på denna resa. De hade till och med fått fel visum, så att det blivit bakfram: det gällde landvägen in i Tibet och för flygresan ut, men de hade flugit in och tänkte ta landvägen ut. Man vågar inte tänka på allt kinesiskt byråkratiskt strul som de med största säkerhet ännu hade att se fram emot.

Efter oss kom det också ett sällskap danskar till klostret, men för dem fanns det inget rum. De fick återvända ner till Zemukh.

Strax efter vår framkomst började det snöa. Det snöade sedan hela eftermiddagen. Av Mount Everest såg man intet. Först mot kvällen upphörde snöfallet, och gradvis började världens högsta berg framträda genom alltmer glesnande molnslöjor. Först i solnedgången blev toppen synlig. Då stod det ett helt kompani färdiga med sina stativ, mest nepaleser och norrmän, beredda att skjuta skarpt så fort det sista molnet avhöljde den gäckande toppen. Hurdana bilderna på skönheten blev återstår att se, men troligen tog hon inte av sig den sista slöjan förrän mörkret ändå gjorde henne otillgänglig även för den mest uthållige fotografens envisaste åtrå.

(forts. i nästa nummer.)

Kineser om Kina.

Vid ett massmöte i Tongwandistriktet utsattes en man vid namn Gan Dazuo för massmöteskritik, det fruktade kinesiska processförfarandet som kallas Tamzing, där publikens medlemmar måste fysiskt angripa den anklagade för att inte bli anklagade själva. (*"Om vi inte dödar blir vi dödade."* - Mao Zedong.) Den anklagade fick order att knäböja. "Gan Yewei slog offret i huvudet med en klubba, men offret dog inte. Då drog Gan Zuyang ner offrets byxor för att skära av hans penis. "Låt mig först dö, sen kan du skära av den," bönföll offret. Gan Zuyang brydde sig inte om det utan fortsatte att skära. Offret kämpade emot och skrek med sina lungors fulla styrka. Gan Weizing (som ordnat massmötet) och hans grupp skar köttet från låret. Gan Deliu skar ut levern. Resten av folkmassan knuffade sig fram och flådde kroppen."

Offentlig kannibalism är ingenting nytt för socialistiska diktaturer. Kina har dock skiljt sig från exempelvis Sovjetunionen genom att noggrant dokumentera allt och bevara annalerna.

Wang Zujian var kulturchef i Wuxuan, där han såg hur masskannibalismrörelsen stegrades till en daglig virvel av blodbad. Han stod inte ut med att se sin hemort förvandlas till scenen för en skoningslös pöbel som i partiets namn slet sönder nya offer på gator som redan täckts av sönderslitna kroppar. Det finns alltid sådana som inte kan tåla.

Kannibalismen uppträder i tre skeden. Först sker allt i största hemlighet och i rädsla för upptäckt. När offer mördats i de inre partistriderna smög sig människoätarna om natten till dödsfälten och fumlade ofta vid sina förrättningar.

Sedan stiger blodflodvägen. Nu sker sönderslitandet öppet, entusiastiskt och med stor skicklighet. Ett snabbt snitt under revbenen - modellen är det kinesiska tecknet för en person. Stig sedan med ena foten på magen och pressa omedelbart ut hjärta och lever, gärna till ackompanjering av Maos åtta tillåtna musikstycken, krigiska kampsånger alla åtta, med högt burna vajande röda fanor och entusiastiska citat ur Maos lilla röda, allt i namn av den heliga marxismen.

Slutligen masskannibalismrörelsen: pöbeln i bärsärkeri som en hord av hungriga hundar. Offret utväljs för kritik på ett massmöte som slutar med att offret slås ner. Slå ett spetsat metallrör in i skallen och sug ut hjärnan. Oberoende av om offret lever eller avlidit kastar sig pöbeln fram med knivar och dolkar som kannibaler i högsta hugg, och allt duger som ingredienser för gästabudet, som ledsagas av dryckeslag och hasardspel. På campusområden, i sjukhus, i olika förvaltningsenheters kantiner puttrar grytorna och röken stiger mot skyn.

Kineserna är kända för sin ekonomi, och de har aldrig låtit någonting gå till spillo. Under åren 1956-82 mördades 1,207,487 tibetaner av kineserna, och det är inte troligt att så mycket kött bara lämnades därhän.

I oöverträffbar naivitet öppnade samtidigt president Nixon och utrikesminister Henry Kissinger öppna famnen för Kina, släppte in det i Säkerhetsrådet i FN, sparkade ut det av en laglig regering styrda Taiwan och promoverade Kina till en kronisk status av "mest gynnade främmande nation", som det behåller ännu idag. Ett av Kinas villkor för att ta emot Nixons öppna famn var att Amerika skulle sluta understödja de tibetanska frihetskämparna, som därmed följaktligen offrades efter 18 års hjältetekamp.

Under Maos heroiska "stora språng framåt" 1958-62, då hela Kina tvångs-industrialiserades, dog till följd därav 40-80 miljoner kineser av hungersnöd, då ju bönderna inte längre fick odla något, då de tvingades till fabriker.

Böcker som Zheng Yis "*Scarlet Memorial*", en samling autentiskt dokumentärmaterial från Mao-eran, får både Hitlers naziskräckrike och Stalins Gulag-Sovjetunion att framstå som rena idyllerna.

"Min åsikt är att hela den totalitära han-kinesiska kulturen är präglad av kannibalism."

- *Zheng Yi.*

"Vi älskar vårt land, men vi hatar våra ledare."

- *student på Himmelska Fridens Torg, 4 juni 1989.*

"Kina har bara en fiende. Hans namn är Sanningen, och den fienden kommer Kina aldrig att kunna slippa så länge Kina består. Men det värsta av allt är, att som fiende är han den svåraste och mest oförsonliga man kan ha. Det största möjliga politiska misstag man kan begå är därför att göra honom till sin fiende med att en gång svika honom."

- *Doktor Sun.*

"Det finns inte en tibetan, munk eller civil, som övergått till att samarbeta med kineserna som inte gjort detta för att därmed kunna bevara sitt tibetanska liv och hjärta. Deras enda hopp är att de inte betalt detta det högsta av alla pris förgäves, utan att de en dag skall få kunna återlämna den påtvingade panten och slippa den för evigt."

- *Johannes B. Westerberg.*

Den 30 oktober reser vi tillbaka till Himalaya för fem veckor med viktiga uppgifter i Dharamsala, Uttarkashi (Tehri), Almora, norra Sikkim och (om möjligt) Shillong.

Nästa nummer kan därför inte väntas förrän omkring mitten av december.

Göteborg 16.10.1998.

Kulturkalender, oktober-november 1998.

Ett misstag i förra numret: Bob Dylan är född 24.5.1941 och således bara 57 år gammal.

- 1.10 : Laurence Harvey 70 år. Richard Harris 65 år.
- 80 år sedan Lawrence av Arabien intog Damaskus.
- 60 år sedan Tyskland ockuperade Sudetenland.
- 4 : Nils Ferlin 100 år.
- Erik Mesterton 95 år. Vi ber att få gratulera.
- 5 : Joshua Logan 90 år, ("*Annie Get Your Gun*", "*South Pacific*", "*Camelot*" etc.)
- Glynis Johns 75 år.
- 90 år sedan Bulgarien fick sin självständighet från Turkiet.
- 30 år sedan Londonderry-katastrofen, den värsta massakern i Nordirland.
- 6 : 70 år sedan Chang Kai Shek blev president av Kina.
- 8 : Rouben Mamoulian 100 år. ("*Zorro*", "*Blod och sand*", m.m.)
- 9 : Jacques Tati 90 år. Donald Sinden 75 år.
- 11 : Jerome Robbins 80 år, ("*West Side Story*", "*Fiddler on the Roof*", etc.)
- Ennio Morricone 70 år.
- 14 : Roger Moore 70 år.
- 16 : Karol Wojtyła påve i 20 år.
- 17 : Rita Hayworth 80 år.
- 18 : Melina Mercouri 75 år.
- Puerto Rico 100 år under USA.
- 22 : Derek Jacobi 60 år.
- 24 : 50-årsminnet av Franz Léhar.
- 25 : Georges Bizet 160 år.
- 27 : Kapten James Cook 270 år.
- President Theodore Roosevelt 140 år.
- 29 : Richard Dreyfuss 50 år.
- 30 : 80 år sedan Tjeckoslovakiens tillkomst.
- 1.11 : Victoria de los Angeles 75 år.
- 3 : Kompositören John Barry 65 år.
- 9 : Ivan Turgenev 180 år.
- 10 : Kompositören François Couperin 330 år. Oliver Goldsmith 270 år.
- 60 år sedan den fasansfulla 'Kristallnacht' i Tyskland.
- 11 : René Clair 100 år.
- 80 år sedan freden efter första världskriget.
- 14 : Prins Charles, prins av Wales, 50 år.
- 15 : Sir William Herschel, som upptäckte Uranus, 260 år.
- 16 : 150 år sedan Frédéric Chopin gav sin sista konsert (i London).
- 16 : Musse Pigg 70 år.
- 20 år sedan massjävmordet (900) i Guyana under ledning av 'pastor' Jim Lloyd.
- 19 : 170 år sedan Franz Schubert dog.
- 20 : Alistair Cooke 90 år.
- Sydneyoperan 25 år, (byggd 1959-73)
- 21 : René Magritte 100 år.
- 22 : 35 år sedan mordet på John F. Kennedy.
- 24 : 350 år sedan Westfaliska Freden efter det 30-åriga kriget.
- 29 : C.S.Lewis 100 år.